

FRA ALOJZIJE - LUJO MILIĆEVIĆ

(1919.-1945.)¹

Opći podatci

Jedan od brojnih mladih franjevaca koji je stradao na Križnom putu u proljeće 1945. bio je i fra Lujo Milićević, svećenik-student. Rodio se 23. rujna 1919. u Studencima. Krsno ime bilo mu je Nikola. Roditelji su mu bili Ivan i Jela rođ. Sivrić. Pučku školu, koja je trajala četiri godine, učio je u Ljubuškom, nakon čega su ga roditelji kao sposobnog đaka poslali u franjevačku gimnaziju na Širokom Brijegu, gdje je ostao osam godina (1931.-1940.), s prekidom od godinu dana nakon 6. razreda (1937./38.), koju je proveo u franjevačkom novicijatu na Humcu. Potom se vratio na Široki Brijeg i završio 7. i 8. razred gimnazije. Nastavio je odmah s filozofsko-teološkim studijem koji je pohađao na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru, počevši od 1940. godine, a prema nekim vijestima možda kratko i na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. U Franjevački red stupio je na Humcu 11. srpnja 1937. Jednostavne zavjete položio je 12. srpnja 1938., a svečane na Humcu 12. srpnja 1941. Za svećenika ga je zaređio u Mostaru mladi biskup mons. Petar Čule, kojemu je to bilo prvi put da mladiće redi za svećenike, 22. kolovoza 1943.²

I njegov mlađi brat Jure obukao je redovnički habit, preživio rat, ali nakon toga napustio zajednicu. Jure je rođen 5. veljače 1922. Franjevački habit obukao je 1939. i uzeo ime Domagoj. Svečano je zavjetovan 1943. godine. Zajednicu je napustio 9. studenog 1946., nakon što je tri dana ranije dobio dispensu od vječnih zavjeta.³

-
- 1 Tekst izvorno objavljen u *Stopama pobijenih*, br. 3 (2009.), str. 50-53. Ovdje dopunjen i ispravljen.
  - 2 Arhiv Provincije: osobni karton; Imenik franjevaca, str. 63, br. 566. Usp. Častimir MAJIĆ, "Zgaženi cvijet u rasadištu 'devetorice'," *Naša ognjišta*, br. 10/2008., str. 25.
  - 3 Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 66, br. 587.

Poslije je Jure postao liječnik, a život je i radni vijek proveo u Sjedinjenim Američkim Državama.⁴ U Arhivu Provincije sačuvan je jedan dopis koji je tajnik Provincije uputio Blagi Milićeviću, na njegov zahtjev, da su fra Alojzije i fra Domagoj njegova braća i franjevački klerici, te da nemaju ništa sa svojom kućom u Studencima niti kuća od njih ima ikakve radne pomoći.⁵ Vjerojatno je Blago, kao jedini hranitelj u kući, navedenu potvrdu tražio u svrhu oslobađanja od vojne obveze.

Školovanje na Širokom Brijegu

Provincijalat hercegovačkih franjevaca javio je 31. kolovoza 1931. upravi gimnazije na Š. Brijegu da je, među ostalima, u 1. razred primljen i Nikola Milićević iz Studenaca. Prvi razred Nikola je prošao vrlo dobrim uspjehom. S njim je u I.a razredu bilo 36 učenika, među kojima i budući đakovački biskup Ćiril Kos. Razrednik im je bio fra Branko Marijić. Drugi razred završio je vrlo dobrim uspjehom. Razrednik im je bio dr. fra Svetozar Petric. Šk. 1933./34. godine završio je 3. razred, opet vrlo dobrim uspjehom. Razrednik je bio dr. fra Didak Burić. Četvrti razred prošao je odličnim uspjehom. U razredu su bila 43-ojica, a razrednik je bio isti. Malu maturu polagao je u lipnju 1935., opet s odličnim uspjehom. Peti razred završio je 1936. godine vrlo dobrim uspjehom; razrednik dr. fra Marijan Zubac. Šesti razred završio je 1936. godine, opet vrlo dobrim uspjehom; razrednik isti. Nakon toga je prekinuo školovanje, te stupio u novicijat na Humcu, a s Humca se vratio kao fra Alojzije - Lujko. I 7. razred završio je vrlo dobrim uspjehom; u razredu su bila 34-orica, a razrednik je bio dr. fra Dobroslav Šimović. Šk. god. 1939./40. završio je i 8. razred (danas bi to bio 4. razred gimnazije), i to odličnim uspjehom, te nakon toga pristupio maturalnom ispitu, koji je položio vrlo dobrim uspjehom. Bilo je to u lipnju 1940. godine.⁶

Redovnički život i studij

Fra Lujina generacija u novicijatu bila je veoma brojna, ali je zanimljivo da su mu neki kolege uskoro napustili zajednicu. Dakle, s njim su obučena još četrnaestorica: Urban Barišić, Boris Božić, Blago Brkić, Nevenko Dugandžić, Krešimir Jukić, Bosiljko Kordić, Teofil Leko, Darinko Mikulić, Srećko Pejić, Rudo Prlić, Eugen Tomić, Stanko Vasilj, Andrija Topić i Ljubomir Zorić. Od njih su napustila peto-

4 Anto BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., str. 444.

5 Dopis br. 424/42. od 12. lipnja 1942. (Arhiv Provincije: SP, sv. 136, f. 96).

6 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. II, str. 518, 530, 569, 618, 679, 684; sv. III, str. 27, 85, 190, 235, 240-242.

rica: Srećko Pejić i Rudo Prlić otišli su iz zajednice 1941., Boris Božić i Nevenko Dugandžić 1943., a Urban Barišić kao svećenik 1949. godine. Fra Ljubomir Zorić preminuo je kao mladi svećenik-student u Mostaru 10. studenog 1944., a fra Bosiljko Kordić u Zagrebu 3. prosinca 1947. od tuberkuloze.⁷ Fra Lujinu su sudbinu doživjela još dvojica: fra Darinko Mikulić (ubijen u Krapini 4./5. lipnja 1945.) i fra Andrija Topić (ubijen na Kočerinu 20. svibnja 1945.). Rat su preživjela petorica: fra Krešo Jukić († 1971. u Mostaru.), fra Teofil Leko († 1990. na Š. Brijegu), fra Eugen Tomić († 2005. na Humcu), fra Stanko Vasilj († 1993. na Humcu), a najdulje je živio fra Blago Brkić (preminuo na Širokom Brijegu 26. kolovoza 2009. u 90. godini života). I od njih su četvorica bili u komunističkom zatvoru: fra Blago Brkić, fra Krešo Jukić, fra Teofil Leko i fra Stanko Vasilj. Teško je doista u ono vrijeme bilo biti fratar!

Po svršetku novicijata na Humcu fra Lujo se s kolegama - kako je onda bilo uobičajeno - vratio na Široki Brijeg, gdje su dovršili 7. i 8. razred gimnazije (1938.-1940.). Nakon toga je opet na Humcu gdje studira filozofiju, a gdje je, čini se, započeo i teologiju (1940.-1943.), budući da u Mostaru nije bilo sigurno, ili nije bilo dovoljno mjesta za sve bogoslove na studiju teologije.⁸

Fra Lujo je studij filozofije i teologije također završavao veoma dobrim uspjehom. Počeo je u akad. god. 1940./41., te redovito u svim semestrima polagao po šest ispita, ponekad sedam, sve to s odličnim (9) ili vrlo dobrim (8) uspjehom. Bila je i pokoja desetka. U Hercegovini je zadnje ispite položio 1943./44., i to četiri u prvome i dva u drugome semestru. Potom je rat sve poremetio, te je fra Lujo morao bježati. U knjizi *Liber classificationum* zabilježeno je još da je 1944./45. polagao tri ispita na KBF-u Zagrebu. Posljednja rečenica glasi: "Umro u tijeku studija."⁹

Dvije nezgode

Za vrijeme studija na Humcu magistar bogoslova fra Mile Leko nije bio zadovoljan njegovim ponašanjem. O tome je poslao i pritužbu provincijalu fra Krešimiru Pandžiću 6. prosinca 1940. Piše da je s njim imao neugodan slučaj. Fra Lujo je, naime, 4. kolovoza (dakle četiri mjeseca prije meštrova pisma!) bio ovdje u sjemeništu sa svojim bratom i predao gvardijanu 50 dinara da se nabave dva *Kalendara sv. Ante*, jedan njemu, jedan bratu - ali je to učinio bez znanja meštra.

7 Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 63-64.

8 Arhiv Provincije: Tabule za dotične godine.

9 *Liber classificationum* ab anno 1939 - (Arhiv Provincije: izmješteni arhiv, soba br. 418), ff. 58-59.

Kad ga je upozorio, rekao je: Moja je savjest čista! Meštar ga je upozorio i na neke druge propuste (jelo u sobici, izlaz iz dvorišta...). Odgovarao je, piše meštar, s arogancijom. "Inače je kod molitve uspravan kao i u drugim činima." Meštar moli provincijala za savjet. Dok je pisao taj dopis, došao je fra Lujo u njegovu sobu pitati oprost, ali to je učinio, kako je meštar kasnije saznao, po fra Bogomirovu savjetu.¹⁰ Provincijal je odgovorio dosta oštro: "Milićevića se ponešto sjećam s te strane u nekim ranijim razredima na Š. Brijegu. Kao klerik bio mi je u školi uredan. Pozivanje na svoju savjest proti redovničkom posluhu odaje smušenu savjest i plitko razumijevanje za redovnički život. Tu površnost klerik ima odakle naučiti. Zadaća je i sveta dužnost solidna sjemeništa da takove zastrane pojave radikalno eliminira. Prosudi, je li zbilja nepopravljiv habitus. U tom slučaju ostaje mu lijek isključenja." Ako se pak radilo o "časovitoj prenatravanosti", nastavlja provincijal, treba postupiti mudro, ali i taktiziranje ima granica. "Mi imamo dovoljno pravih zvanja, ne moramo bilo koga u sjemenište primiti niti svakoga i pod svaku cijenu zadržavati." Selekcija mora postojati, kao i zdrav odgoj pripravnika: "Suhe grane neka otpadnu."¹¹ Danas nama ovako teške riječi zbog takvih neznatnih prijestupa izgledaju pretjerane i pomalo smiješne. Tada je valjda tako bilo. Ili se možda radilo o pretjeranoj zeloznosti meštra fra Mile i pretjeranoj strogoći provincijala fra Kreše?!

Zanimljivo je bilo i s fra Lujinim ređenjem za subđakona. O njegovu je slučaju provincijal fra Leo Petrović pisao, čini se, fra Zoranu Ostojiću u Rim 7. kolovoza 1943.: "Fra Dioniziju (Lasiću, op. R. J.) sam uručio tvoje pismo. Baš je polazio u Dubrovnik s jednim našim bogoslovom fra Lujom Milićevićem, koji se ovdje nije redio na 1. ov. mj. On se je ujutro pred ređenje napio, ne vode nego konjaka i tako morao odustati od ređenja za subđakona. Nešto ga teško zabolio želudac, pa ti se on napij u slast konjaka. (...). Naš biskup (Petar Čule, op. R. J.) ređiti će 6-7 Dubrovčana za svećenike, pa će i njega za subđakona." Zanimljivo je možda spomenuti ovdje i rečenicu kojom provincijal hrabri sebe i fra Zorana, vezano za opću tešku situaciju: "Ne dopada mi se neka sjeta, koja izbija iz Tvoga pisma. Ne, mi nijesmo sjetni i zamišljeni. Mi smo svi vedri i s pouzdanjem gledamo u budućnost. Nemamo razloga biti nepouzđani, najmanje očajni."¹² Tako je fra Luju za subđakona zaređio biskup Čule u Dubrovniku 8. kolovoza 1943.¹³ Za svećenika je zaređen 22. kolovoza 1943. u Mostaru, a potom je u Mostaru nastavio studij bogoslovije.

10 Arhiv Provincije: SP, sv. 131, f. 491. Fra Bogomir Zlopaša st.

11 Provincijalov odgovor od 12. prosinca 1940. (Arhiv Provincije: SP, sv. 131, f. 492).

12 Arhiv Provincije: SP, sv. 140, f. 264.

13 Dopis Provincijalata Biskupskom ordinarijatu u Mostaru od 18. kolovoza 1943. (Arhiv Provincije: SP, sv. 140, f. 322).

Boravak studenata izvan Mostara

Zbog ratnih neprilika i bombardiranja fra Lujo je sa skupinom od još 12 bogoslova u ožujku 1944. premješten u Veljake, gdje su trebali nastaviti studij.¹⁴ U Veljacima se nalazilo 13 bogoslova: fra Blago Brkić, fra Bosiljko Kordić, fra Lujo Milićević, fra Urban Pavković, fra Eugen Tomić, fra Stanko Vasilj, fra Darinko Mikulić, fra Radovan Petrović, fra Ljubo Zorić, fra Krešimir Jukić, fra Ivo Bagarić, fra Svetislav Markotić i fra Ljudevit Rupčić. To znamo na temelju jednog njihova dopisa provincijalu u kojem traže da se župnik fra Slavko Luburić premjesti iz Veljaka.¹⁵ Ni tu nisu ostali dugo. Provincijal je nastojao bogoslove odmaknuti što dalje od borbenih djelovanja, a Veljaci su zbog partizana iz Zabiokovlja postali nesigurni. Fra Luju je s fra Eugenom Tomićem odredio za Mostarski Gradac. Ipak se naknadno predomislio jer je Gradac bio siromašna župa, pa je fra Luju odredio za Gorance.¹⁶

Kako se teško tada putovalo i koliko je bilo poteškoća s izvršenjem najobičnijeg naloga, možda najbolje pokazuje upravo fra Lujin slučaj. O tome svjedoči oštar dopis provincijala fra Lea Petrovića svećenicima-studentima fra Eugenu i fra Luji od 14. kolovoza 1944.: “Ja sam vam naložio još 8. 8. da se smjesta uputite u M. Gradac. (...) Vi, mjesto da slušate naloge starješine hodate nekuda i zadržajete se na putu bez znanja i odobrenja.” Naređuje im da se smjesta upute u Gradac. U Gracu neka ostane Eugen, a Lujo nakon odmora od jednoga dana neka se uputi u Gorance. Neka po dolasku odmah jave gdje su se zadržavali tih 5-6 dana i zašto. Nada se da se samovolja neće opetovati.¹⁷ Već je sutradan odgovorio fra Lujo sa Širokog Brijega. Razlog je u tome što je putovao pješice, pa su mu se sandale raspale, te je hodao bos i sa žuljem na nozi. Posudio je jedne sandale u gvardijana na Širokom Brijegu, a svoje dao postolaru. Ne može dalje dok se ne poprave: bos ne može preko brda, u Gorance. “Čim sandale budu gotove, odmah idem i odmah ću vam službeno javiti, da sam dopro do naznačena cilja.”¹⁸ Provincijal mu je pisao 17. kolovoza. Čudi se: fra Lujo je iz Veljaka prošao bos i sa žuljevima preko Vukodola, predgrađa Mostara, a nije se svratio u mostarski samostan na okrepu i zbog promjene sandala, nego je pješacio na Široki Brijeg?! K tome, mogao je kolima stići iz Veljaka u Mostar bez poteškoća, a ne sve te stvari vući pješice. Neka se pokaže u

14 Dopis fra Jerke Mihaljevića, prefekta bogoslova, provincijalu od 20. ožujka 1944. (Arhiv Provincije: SP, sv. 148, ff. 152-154 - pogrešno poredano!).

15 Bogoslovi iz Veljaka pisali su o tome provincijalu 10. svibnja 1944. Navode da župnik fra Slavko uopće nije u stanju vršiti svoju službu. To javljaju radi dobra njih u Veljacima, ali onda i cijele Provincije. “Ovdje nema nikakvih ličnih interesa, nego samo razlozi dobra i časti.” Trojica posljednjih nisu potpisala zahtjev bogoslova (Arhiv Provincije: SP, sv. 143, f. 33).

16 Dopis fra Zlatku Sivriću, župniku u M. Gracu, od 14. kolovoza 1944. (Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 40).

17 Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 42.

18 Dopis provincijalu od 15. kolovoza 1944. (Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 43).

Gorancima pred fratrima i pukom. Pozdravlja fra Emila Stipića, župnika, i fra Placida Pandžića.¹⁹ Istoga dana fra Lujo se javio provincijalu iz Goranaca: “Dopeljao sam u mjesto. Ščepio sam se čiste goranačke ‘ave (zraka, op. R. J.). Hvala Vam na susretljivosti. Sa dužnim poštovanjem o. Lujo M.”²⁰ Čini se da nije bio najsretniji svojim novim prebivalištem. Iako uskoro zahvaljuje provincijalu na razumijevanju (možda je to doduše bilo napisano ironično!), ipak žali što se ne nalazi u mjestu u kojem ima grožđa!²¹

U Gorancima je fra Lujo ostao tek kojih mjesec dana. Nakon toga su organizirana predavanja za bogoslove na Čitluku. Smješteni su bili u novi dio franjevačke rezidencije, koji još nije bio izrađen. O dvanaestorici žitelja župne kuće na Čitluku krajem rujna 1944. izvijestio je prefekt studija i profesor fra Rufin Šilić, na običnom komadiću papira: “Svi smo dobro. (...). Držimo školu već 15 dana. Nitko nas nije krećao. U kuću nitko nije dolazio. Nije nam ništa uzimano. Kod nas su stanovali 3 dana 80 kazalištnih glumaca. Bili su izvanredno lepi i prijazni. Sada smo zdravi. Fra Jako je poslao fra Tomu u Blizance, dok drugog providite. Život normalan i sve uredno!”²² Tu su uz fra Rufina bila još četvorica svećenika, vjerojatno pastoralaca (domaćih i izbjeglica), a klerici su bili: fra Blago Brkić, fra Urban Pavković, fra Hadrijan Sivrić, fra Ivo Bagarić, fra Ferdo Vlašić, fra Julijan Petrović i fra Lujo Milićević. O njihovu kratkotrajnom boravku na Čitluku pisao je usputno fra Blago Brkić u svojim uspomenama.²³ S Čitluka su pobjegli pred partizanima krajem 1944. godine, vjerojatno u prosincu.

Smrt

Kakav je bio daljnji put fra Luje Milićevića, svećenika-studenta, nisam uspio pronaći u izvorima. U Arhivu Provincije o tome nema ni riječi. Čini se da je poslan da studij nastavi u Zagrebu, kamo je mogao doći u prvim mjesecima 1945. godine.²⁴ Možemo samo pretpostaviti da je odatle sa stotinama tisuća bjegunaca pred par-

19 Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 41.

20 Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 69.

21 Dopis provincijalu od 20. kolovoza 1944. (Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 86 - spis nedostaje, ali je kratki sadržaj sačuvan u Urudžbenom zapisniku).

22 Dopis provincijalu od 26. rujna 1944. (Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 552a).

23 B. BRKIĆ, *Od Hercegovine do Konga*, str. 12-13.

24 Držim da ne može biti točno da je fra Lujo “zadnju godinu teologije završio na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu” (Andrija NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici 1524.-1945.*, Mostar, 1992., str. 160), jer je prema gore navedenim izvorima jasno da je on akademsku godinu 1944./45. započeo na Čitluku s drugim kolegama i da je tu ostao dok se moglo, dakle vjerojatno do kraja 1944. ili početka 1945. Tek je tada mogao otići u Zagreb. Tako u Zagrebu nije proveo “zadnju godinu” studija, nego samo koji mjesec.

tizanima dospio u svibnju 1945. na austrijsku granicu, te u povratku bio ubijen. Imenik franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije kratko govori o njegovoj smrti: “Mjeseca svibnja 1945. poginuo negdje u Sloveniji (Maribor).”²⁵ Njegov kolega fra Blago Brkić piše o njemu: “Fra Lujo Milićević ubijen je na križnom putu 1945.”²⁶ U bilježnici Mise za pokojne fratre (1940.-1955.) njegovo se ime ne navodi pojedinačno, ali je provincijal dekretom od 5. veljače 1946. naredio da svaki (preživjeli) franjevac svećenik ima slaviti 15 misa za one za koje ne postoji nikakav siguran podatak o smrti. Među takve svakako spada i fra Lujo Milićević.²⁷

Prema podacima do kojih je došao dr. fra Častimir Majić, fra Lujo se s kolegom fra Darinkom Mikulićem iz Hercegovine zaputio u Zagreb, “gdje je na katoličkom fakultetu zagrebačkog sveučilišta završio konačne tečajeve bogoslovlja”. Razlog odlaska bila je velika nesigurnost u Hercegovini zbog teških borbi krajem 1944. i početkom 1945. godine. Stanovali su u franjevačkom samostanu na Kaptolu. Prema istim podacima, fra Lujo i fra Darinko rastali su se u kaptolskom samostanu: prvi je pošao na put u neizvjesnost prema austrijskoj granici, a drugi je ostao u Zagrebu. Nijedan nije preživio!²⁸

Don Anto Baković pronašao je i objavio podatak da je fra Lujo na povratku s austrijske granice s mnoštvom drugih vojnika i civila dospio u logor u Mariboru. S njim je bio i njegov brat Jure (fra Domagoj). “Kad je Jure vidio da sve koji su u odori izdvajaju i odmah strijeljaju, on je molio svoga brata fra Luju da skinе habit i bude u civilu. Fra Lujo je odgovorio da se on zavjetovao na fratarski habit i da ga neće skinuti, nego će ga nositi do kraja života. Došli su udbaši, oficiri, KOS-ovci i razdvojili dva brata, te iste večeri ubili fra Luju u velikoj grobnici u Mariboru, gdje je sahranjeno oko 60 tisuća nedužnih Hrvata.”²⁹ Nisam siguran je li ovo točan podatak ili je nekritičko idealiziranje stvarnosti. Svakako, prema svjedočanstvu jedne časne sestre, rodom iz Kiseljaka, a na službi u Mariboru, ona je fra Luju vidjela u partizanskom logoru, te mu je štoviše donosila hranu u taj logor. S fra Lujom je, u razdoblju otprilike između 15. i 21. svibnja 1945., u istome logoru vidjela i fra Svetislava Markotića. Obećali su joj bili da će doći i sutra kako bi se s njom susreli, ali nisu došli ni taj dan niti ikada kasnije, na temelju čega se gotovo s potpunom sigurnošću može zaključiti da su iste te večeri bili odvedeni iz logora i s mnoštvom

25 Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 63, br. 566.

26 B. BRKIĆ, *Od Hercegovine do Konga*, str. 12.

27 Arhiv Provincije: SP, br. 18/46. od 5. veljače 1946.

28 Č. MAJIĆ, “Zgaženi cvijet u rasadištu ‘devetorice’,” str. 25. Prema svemu sudeći ipak niti fra Darinko nije ostao u Zagrebu, nego se i on uputio prema austrijskoj granici. Samo je tako, naime, mogao dospjeti u samostan u Krapini (ne u Kutini, kako navodi fra Č. Majić!), odakle su ga partizani početkom lipnja 1945. odveli i ubili, vjerojatno u Maceljskoj šumi (usp. A. NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici*, str. 157).

29 A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, str. 444.

drugih vojnika i civila ubijeni i ubačeni u velike protutenkovske rovove u blizini Maribora.³⁰ Fra Častimir Majić donosi i precizan datum fra Lujine smrti: “Ubijen je u maršu smrti 18. svibnja kod Maribora u Sloveniji,³¹ ali je to danas uistinu nemoguće utvrditi s potpunom sigurnošću. Može se samo reći da je to bilo otprilike oko toga datuma.

Zanimljivo je navesti da je fra Lujo jedan od likova u knjizi Ivana Aralice *Četverored*. Prema njegovoj interpretaciji fra Lujo je jedan među tisućama hrvatskih vojnika koje partizani pješice gone s Bleiburškog polja preko Slovenije. Dospio je do Maribora. Tu je bio svrstan u skupinu “ustaše”, makar on s ustašama doslovce nije imao ništa, nego je na početku bijega u Zagrebu prije nekoliko dana skinuo habit i obukao vojničko odijelo, novo, bez ikakvih oznaka, budući da je u vojničkom odijelu lakše putovati nego u civilnom ili u habitu. Egzekucija Hrvata uslijedila je u logoru u Tezanskoj šumi u blizini Maribora. Nakon što su ih u barakama skinuli do gola, partizani su ih odvozili kamionima do nedalekih tenkovskih rovova. Tu su nemilosrdno ubijani i padali u te široke rovove. Dužina rovova bila je oko dva i pol kilometra, širina nekoliko metara. Sve je bilo ispunjeno mrtvim tijelima hrvatskih vojnika i civila. Jedno od njih bilo je i tijelo fra Luje Miličevića.³² Ne znam što je ovdje stvarnost, a što piščeva fantazija, ali svakako Araličini podatci odgovaraju i franjevačkim izvorima prema kojima je fra Lujo stradao u blizini Maribora i ubačen u protutenkovski rov.

Dr. fra Robert Jolić

---

30 Svjedočanstvo u Arhivu Vicepostulature na Humcu. Usp. A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, str. 444.

31 Č. MAJIĆ, “Zgaženi cvijet u rasadištu ‘devetorice’,” str. 25.

32 Ivan ARALICA, *Četverored*, Zagreb, 1999., str. 153-179 passim.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.